אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף אלפים איתיביה אביי עמוק ק' ורוחב נ' מבליעו ואם לאו אין מבליעו הוא דאמר כאחרים דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפים ורוחב נ' מבליעו איכא דאמרי אמר רב יוסף אפילו יתר מאלפים כמאן דלא כת"ק ולא כאחרים התם שאין חוט המשקולת יורד כנגדו הכא בחוט המשקולת יורד כנגדו וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד' וכן תני רמי בר יחזקאל ד': הגיע להר מבליעו וחוזר למידתו: אמר רבא לא שנו אלא בהר המתלקט י' מתוך ד' אבל בהר המתלקט י' מתוך ה' מודדו מדידה יפה רב הונא בריה דרב נתן מתני לקולא אמר רבא ^אלא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל בהר המתלקט עשרה מתוך ד' אומדו והולך לו: ובלבד שלא יצא חוץ לתחום: מאי טעמא אמר רב כהנא גזירה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן: אם אינו יכול להבליעו: תנו רבנן ^בכיצד מקדרין תחתון כנגד לבו עליון כנגד מרגלותיו אמר אביי ^{ה)}נקיטינן ^גאין מקדרין אלא בחבל של ארבע אמות ^{ב)}אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה ^(א) (נקיטינן) אין מקדרין ^(ב) ^דלא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה:

מתני' ^האין מודדין אלא מן המומחה ריבה למקום א' ומיעט למקום אחר שומעין למקום שריבה ריבה לאחד ומיעט לאחד^{ג)} שומעין למרובה ^{ד)}ואפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל:

גמ'

אבל אם היה חוט המשקולת יורד כנגדו. שפתו זקופה מאד שאין מתרחקת שפת תחתיתו מכנגד שפת גובהו ד"א אין ^(ג) מידת מדרונו ממעט מידת התחום ע"י קידור אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע חלקה ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך: **כמה עומקו של גיא.** דנימא מבליעו כשהוא רחב נ': **אלפים.** אבל יותר מכאן אפי' יכול להבליעו אינו מבליעו אלא מקדר: **התם כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו.** פלוגתא דת"ק ואחרים הלכך כיון דחזי להילוך קצת אזלינן ביה לחומרא: **עד כמה.** יתרחק המשקולת מכנגדו דקרי ליה אין יורד ונחמיר ביה: **כמתלקט י' מתוך ד'.** הכא נקוט כמה הוא מגביה והולך מולא י' טפחים גובה קודם שיגיע להילוך ד"א אבל מתוך חמש כקרקע חלקה דמי ומודדו מדידה יפה ואין כאן לא הבלעה ולא קידור: **מפני לקולא.** בהר משופע הוא דבעינן הבלעה או קידור אבל בזקוף אומד בעלמא: **שלא יצא חוץ לתחום.** הא פרשינן לעיל^{ה)}: **בערי מקלט.** בתחום ערי מקלט לקלוט דתנן (מכות דף יב:) כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט: **בעגלה ערופה.** כשמודדין לידע איזו היא קרובה אל החלל: **מפני.** שמדידתן מן התורה הלכך ^(ד) לא משערינן בהו מידי אלא מודדין הרים וגאיות כקרקע חלקה: **מתני'** ה"ג **אין מודדין אלא מומחה.** בקי במדידה: **ריבה במקום אחד ומיעט במקום אחר.** שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו: **שומעין למקום שריבה.** (ומה) ומוציאין מידה הקצרה כנגדה מפני שלא מתח מתחילה החבל כל צרכו ונתקצר וצריך למותחו בכל כחו והכי תניא נמי בתוספתא [ספ"ד]: **ריבה לא' ומיעט לאחד.** מפרש בגמ' (נט.): **שלא אמרו חכמים כו'.** כשגזרו שלא לצאת חוץ לתחום לא אמרו להחמיר בתחומין אלא להקל בתחומין:

גמ'

איכא דאמרי א"ר יוסף אפילו יותר מאלפים. ומסיק רב יוסף כשהחוט יורד כנגדו איירי ולפי המסקנא זו לא קאי רב יוסף אהבלעה כדאמר עד השתא דהא אמרינן לעיל דמודדו מדידה יפה אלא אדרב יהודה קאי דאמר כשהחוט יורד כנגדו מודדו מדידה יפה וקמ"ל דאפילו יתר מאלפים מודדו מדידה יפה:

וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי עד ד"א. פי' רבינו שמואל ואין חילוק בין עמוק נ' לק' או אלף או אלפים אע"פ שב' אמות שיפוע של דבר מועט נוח להשתמש יותר מארבע אמות שיפוע של דבר גדול:

אבל מתלקט י' מתוך ה' מודדו מדידה יפה. ^{ו)}[והאי מודדו מדידה יפה] דהכא לא פ"ה כההיא דלעיל שמדלג כל השיפוע אלא אדרבא אין מבליע ואין מקדר אלא מודד כל השיפוע דכקרקע חלקה דמיא ונראה דה"ה בגיא וגדר אם מתלקט י' מתוך ה' דכקרקע חלקה דמי והשתא איכא ד' דינים בכותל והר דאם מתלקט י' מתוך ה' מודד כקרקע חלקה ואם מתלקט י' מתוך ד' מבליע ואם אין יכול להבליע מקדר ומי לא ניחא תשמישי' אומדו והולך לו ואם חוט יורד כנגדו מדלג כל השיפוע ובגיא אין חילוק בין ניחא תשמישי' ללא ניחא תשמישי' כדפרישית ולהאי לישנא דרבא לא ידענא מאי קורין ניחא תשמיש' ומאי קורין לא ניחא תשמיש' אבל בלשון אחרון דרבא דאמר מתלקט י' מתוך ה' מבליעו והיינו ניחא תשמישתא וכמתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך לו והיינו לא ניחא תשמישתא ולפ"ז הלשון אין בכותל והר כי אם שלשה דינים מתלקט י' מתוך ה' מבליעו ומתוך ד' אומדו וחוט יורד כנגדו מדלג כל השיפוע כך סוגיא זו מפורשת לפי שיטת הקונטרס ור"ת מפרש דחוט המשקולת קרי לכל דבר משופע וחלק שאין בו מורד ועיכוב שיוכל אדם לעמוד שם והיינו משקולת ותרגומא יתארהו בשרד (ישעיה מד) ^(ה) ימשר במתקלא אפי' יהא משופע בשיפוע הרבה נקרא משקולת הואיל והוא משופע וחלק ביותר וה"פ לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו פי' שאין בחוט המשקולת שיוכל אדם לרדת בו ולעלות דהואיל דלא חזי להילוך הקילו בו להבליעו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו שיש בו מורד לירד ולעלות לא הקילו להבליעו אלא מודדו מדידה יפה לגמרי כי ההיא דלקמן דמן הדין בכ"מ היה ^(ו) למדוד כל השיפוע כדאמרינן לקמן אין מקדרין לא בערי מקלט כו' אלא שבתחומין הקילו להבליעו כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכמה עומקו של גיא דמבליעין א"ר יוסף אלפים אבל מאלפים ואילך לא דכיון דהוי כתחום שבת אין להקל בו התם כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו פי' רב יוסף קאי אמתניתין כשאין (מודד ב) חוט המשקולת יורד כנגדו ולכך מבליעין אפי' ביותר מאלפים ורבנן ואחרים בחוט המשקולת יורד כנגדו דחזי להילוך ואפ"ה מבליעין למר עד ק' אמה ולמר עד אלפים ולהאי לישנא בתרא דרב יוסף הא דמפליג רב יהודה לעיל בחוט המשקולת יורד כנגדו היינו ביותר מק' לרבנן או ביותר מאלפים לאחרים עד כמה פי' עד כמה יהיה הגיא שמבליעין עד ד' אבל פחות מד' הוי כקרקע חלקה ומודד הכל אבל מתלקט י' מתוך ארבע אומדו והולך לו פי' ר"ת דדוקא בהר שעשוי בידי שמים הקילו להיות אומדו אבל גיא שעשוי בידי אדם כדרך שעושין גיאות ועמקים סביבות העיר לחוזק לא הקילו להיות אומדו אלא אפילו אין חוט המשקולת יורד כנגדו דלא חזי להילוך מבליעו וכן גדר ורבינו שמואל גרס לעיל בברייתא הגיע לכותל ימוד את הכותל והכי איתא בתוספתא [פ"ד] פי' ימוד כל שיפוע הכותל ומוקי לה בדניחא תשמישתא והיינו במתלקט י' מתוך ה' ומתניתין דמבליעו היינו במתלקט מתוך ד' והכי נמי מוקי לה רבא בלישנא קמא והא דקאמר התם בדניחא כו' היינו משום דברייתא גופא מייתי אגב גררא ושייך שפיר לישנא התם לא שנו דמבליע אלא כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו כיון דאיכא ד"א לא בטלי וצריך להבליע אבל חוט המשקולת יורד כנגדו כיון דאין בשיפוע ד"א ועוד דאוקימנא מתניתין בדלא ניחא תשמישתא מדלג השיפוע ומודדו מדידה יפה וכמה עומקו של גיא דלא בטלי ד"א ומבליע אמר רבי יוסף אלפים אבל טפי מאלפים אפילו ארבע אמות אויר או יותר מדלג כל השיפוע ומידת חכמים כך הוא דפחות מארבע אמות לא חשיבי ואפילו בפחות מק' וד' אמות או יותר חשיבי עד אלפים טפי לא חשיבי איתיביה אביי עמוק ק' מבליעו ואם לאו אין מבליעו אלא מדלג כל השיפוע הוא דאמר כאחרים איכא דאמרי אמר רב יוסף אפילו ביותר מאלפים לא בטלי ארבע אמות ומבליע ה"ג התם כשחוט יורד כנגדו פירוש דרבנן ודאחרים דפחות מארבע חשיבי עד ק' לרבנן או עד אלפים לאחרים הכא כשאין חוט כו' דד' אמות חשיבי ולא בטלי אפילו ביותר מאלפים:

אין מודדין אלא מן המומחה. פי' ר"ת דרך ישרה ומכוונת כנגד העיר ^{ז)}ומומחה מלשון ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) שלא ילך לצדי העיר למדוד שם אלפים לפי שפעמים יש שם קרקע חלקה ונוח למדוד ואחרי כן יהיה צופה ובא לו כנגד העיר וצופה כנגד מידתו אין לו לעשות כן משום דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות שיש לו להבליע או לקדר:

למקום

עין משפט נר מצוה

לד א ב ג מיי' פכ"ח מהל' שבת הל' טו טז טוש"ע א"ח סי' שצט סעיף ד:
לה ד מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ד סמג עשין עה:
לו ה מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה יז סמג לאוין סו טוש"ע א"ח סי' שצ"ט (סעיף ד) וסעיף ז:
לז ו מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף יא:

◆

רבינו חננאל

אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה. וכמה עומקו של גיא. אמר רב יוסף אלפים, והוא דאמר כאחרים, דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפים ורחב חמשים מבליעו. וחכמים אי' עמוק ק' ורחב נ' מבליעו ואם לאו אין מבליעו. איכא דאמרי [אמר] רב יוסף אפילו יותר מאלפים. א"ל אביי כמן לא כרבנן ולא כאחרים. ושנינן כי אמר רב יוסף בשאין חוט המשקולת יורד כנגדו. וכי חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה. עד כמה, אמר אביי עד ארבעה. ירושלמי כיצד מודדין את הנחל, צר מלמעלה ורחב מלמטה עד נ' אמה אתה רואה אותו כאילו (רואה) [מלא] עפר או צרורות, ואם לאו אתה [רואה אותו] כאילו מטרפס ועולה מטרפס ויורד, היה הנחל מעוקם ר' חסדאי אי' נוטל מצופות ומשער בה בעיניו במישור וחוזר ועושה כן בהר. הגיע להר מבליעו וחוזר למידתו. אמר רבה לא שנו אלא (נהר) [בהר] המתלקט עשרה מתוך ארבע מפני שעולה כמין נבשושית יתר משיעור שליש ואין החבל נמתח, אבל הר המתלקט י' טפחים מתוך (ד') [ה'] אמות, נוח הוא למדידה, מודדו מדידה יפה, כי נבשושיתו שליש. כי הא דתניא כל כובשי כבשים שלש אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהוא מתוך שלוש ומחצה ואצבע וחצי אצבע ^{א)}. ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. מאי כדי שלא יבואו לטעות הרואין ויאמרו מידת תחומין באה לכאן. ואם אינו יכול להבליעו מקדר. כיצד מקדר תנא תחתון כנגד לבו ועליון כנגד מרגלותיו. אמר אביי נקטינן אין מודדין אלא בחבל של ד' אמות. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, אין מקדרין לא בעגלה ערופה, ולא בערי מקלט, מפני שהן של תורה. מתני' אין מודדין אלא מן המומחה, פירוש מקום ישרה מלשון ומחה [על כתף ים כנרת].

^{א)} שם בגמ' הגי' ושליש אצבע וע"ש בתוס'.

מסורת הש"ס

א) [עי' פירש"י לעיל ה. ד"ה ואמאי רי"ן], ב) לעיל נה:, ג) [כס"ח: לאחר], ד) [עי' תוס' לקמן נט. ד"ה אפילו], ה) [ע"ש ד"ה ובלבד], ו) רש"ל, ז) [מהא דירושל' אמתני' דאמר ההדיוט שריבה אין שומעין משמע כפרש"י. פר"ע] [ועיין תוספות חדשים שדחה דברי פר"ע],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה בר אבוה (נקיטינן) תז"מ ונ"ב ס"א אין זה וכן באלפסי לא גרים ליה ועיין לעיל דף נה ע"ב: **(ב)** שם אין מקדרין לא בערי מקלט ולא בעגלה ערופה מפני כו' כצ"ל: **(ג)** רש"י ד"ה אבל אם וכו' ד' אמות אין מדרונו ממעט מידת כצ"ל ותיבת מידת נמחק: **(ד)** ד"ה מפני וכו' הלכך לא משערינן בהו מידי: **(ה)** תוס' ד"ה אבל וכו' ותרגום יתארהו בשרד מסר ליה במתקלתא נ"ב פי' מצוהו במשקולת: **(ו)** בא"ד בכל מקום היה ראוי למדוד:

◆

מוסף רש"י

נקיטינן. מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו (לעיל ה.). אין מקדרין לא בעגלה ערופה. כשבא למדוד את הערים שסביבות החלל לידע איזו היא קרובה מכולן, מודד את ההרים ואת הגאיות כמות שהן ואף על פי שהמדרון מרבה את המדה ומרחיק את העיר (לעיל נה:). ולא בערי מקלט. בתחום ערי מקלט, דקיי"ל (מכות יב:) כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט (לעיל נה:).